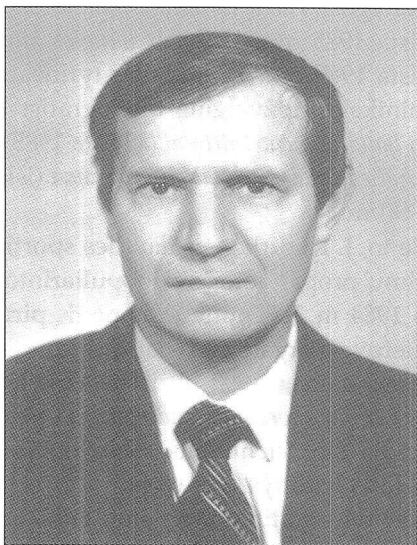


In Memoriam



JUOZAS KUDIRKA
(1939 03 19–2007 06 21)

Lietuvos etnologų bendruomenę sukūrė skaudi netektis. 2007 m. birželio 21 d. mirė vienas iškiliausių Lietuvos etnologų, Jono Basanavičiaus premijos laureatas habilituotas daktaras Juozas Kudirka. Palaidotas Kairėnų kapinėse.

Būsimasis etnologas gimė 1939 m. per Juozines Skriaudžiuose (Prienu r.). Vaikystė nebuvo lengva. Vienerių metų jis neteko tėvo, o visa tėvo giminė buvo emigravusi į JAV, motinos brolis buvo išsiųstas į lagerį, o jo šeima išstremta... Sovietinė valdžia sunkiomis ekonominėmis sankcijomis ir žiauria moraline prievarta atkakliai jo motiną įtikinėjo stoti į kolūki. Vis dėlto nors gyvenimo aplinkybės buvo nepalankios, J. Kudirka, padedamas ir palaikomas motinos, su jam būdingu užsispyrimu siekė viduriniojo mokslo. Baigęs Skriaudžių septynmetę (1947–1954) ir Veiverių vidurinę (1954–1958) mokyklą, jis nusprendė mokytis toliau. Kadangi nebuvo komjaunuolis, neturėjo galimybės siekti mokslo.

Tik dvejus metus padirbėjęs geležinkelyje jis galėjo praverti Vilniaus universiteto duris, pasirinkti istorijos specialybę. Baigęs tris kursus, perėjo į neakivaizdinį skyrių ir, dirbdamas bibliotekininku Lietuvos mokslo akademijos bibliotekoje, restauratoriumi Lietuvos istorijos ir etnografijos (dabar Nacionalinis) muziejuje, studijavo toliau. 1965 m. jis baigė Vilniaus universitetą ir įgijo istoriko specialybę. Jo diplominis darbas „Veiverių mokytojų seminarija“ po penkerių metų buvo išleistas atskiru leidiniu (1996 m. šia tema buvo išleista dar viena knyga). Baigęs studijas, J. Kudirka dirbo Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus Etnografijos skyriaus vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, o 1966 m. įstojo į Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto aspirantūrą. Kadangi senelis ir trys senelio broliai buvo puodžiai, ėmėsi tyrinėti jau pažįstamą puodininkystės amatą. Gana greit, 1969 m., jis apgynė istorijos mokslų kandidato (vėliau nostrifikuo-

ta kaip humanitarinių mokslų daktaro) disertaciją „Puodininkystė Lietuvoje“. 1973 m. ji buvo išleista atskira knyga. Apgynęs disertaciją, J. Kudirka ketverius metus dirbo Lietuvos mokslo akademijos Istorijos instituto Etnografijos sektoriuje (dabar – Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyrius) – tyrė miško verslus. Tyrimas buvo publikuotas leidinyje *Iš lietuvių kultūros istorijos* (t. 12, *Valstiečių verslai*, studija „Miško verslai“). 1974 m. dirbo Lietuvos mokslo akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institute. Parašė straipsnių apie M. Akelaičio, L. A. Jucevičiaus, A. Tatarės visuomenines pažiūras, tuo metu pirmasis Lietuvoje į Vytautą ir Gediminą pažvelgė kaip į politikus. 1980 m. dėl politinių pažiūrų turėjo keisti darbovietę. Iki pat pensijos (1997 m.) dirbo Lietuvos liaudies kultūros centre (buvęs LTSR mokslinis metodinis centras). Per pirmąjį savo darbo Lietuvos liaudies kultūros centre dešimtmetį jis daugiausia domėjosi tautodaile. Mokslą siejo su taikomąja veikla. Savo patirtimi J. Kudirka su tautodailininkais dalindavosi jo organizuotuose puodžių, akmenkalių, medžio drožėjų ir kitų tautodailės sričių seminaruose. Per vieną seminarą sukurtas smulkiosios architektūros parkas aprašytas knygelėje *Šalčininkėlių smulkiosios architektūros ansamblių* (1989 m.). Be seminarų, organizuotos ir mokslinės konferencijos, kurių medžiaga buvo spausdinama atskirais leidiniais. Sudaryti straipsnių rinkiniai: *Tradicija šiuolaikinėje lietuvių liaudies dailėje* (1982), *Liaudies meno savitumas* (1984), *Meno verslai* (1987), *Spalva lietuvių liaudies mene* (1988), *Lietuvių liaudies papročiai* (1991).

Labai svarbūs J. Kudirkos atlikti Vilniaus verbų tyrimai. Tarp verbų rišėjų jis buvo puikiai pažįstamas. Daugiamečių tyrimų rezultatas – keturkalbė knyga *Vilniaus*

verbos (išleista 1993 m.). Tyrinėta ne tik suaugusiųjų kultūra. Tai liudija ir J. Kudirkos knygos: *Vaikų dirbiniai: liaudies menas* (išleista 1985 m.), *Vaikai ir liaudies kūryba* (išleista 1989 m.). Tautodailės tyrinėjimus apvainikavo apžvalginė bibliografija *Lietuvių liaudies meno šaltiniai* (išleista 1985 m.) ir *Liaudies dailės tyrinėjimo programa* (išleista 1990 m.).

Be to, J. Kudirka – ir liaudies sportinių žaidimų propaguotojas ir populiarintojas. Nuo 1984 m. Šalčininkų rajone jis pirmasis Lietuvoje organizavo liaudies sportinių žaidimų dienas. 1993 m. išleistas ir leidinys *Lietuvių sportiniai žaidimai*. Tai pirmasis ir iki šiol vienintelis tokio pobūdžio mokslinis leidinys Lietuvoje.

Lietuvių tautinio atgimimo laikotarpis prasidėjo beveik tada, kai buvo propaguojami ir tyrinėjami papročiai. Viena iš daugiausia prie lietuvių dvasinio atgimimo prisidėjusių knygelių – *Motinos diena* (1-asis leid. pasirodė 1989, 2-asis – 1994 m.). 1989 m. pasirodė pirmoji knygelė *Kūčių stalas* (2-asis leid. 1990, 3-iasis – 1998 m.), po metų – *Kūčių naktis* ir 1993 m. – monografija *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos*. Pastarąją knygą, kartu su priedu „Lietuviškos Kūčios: istorinė lyginamoji apžvalga“ (1994 m.) 1995 m. jis apgynė kaip humanitarinių mokslų etnologijos krypties habilituoto daktaro disertaciją. Taip pat išleistos ir kitos kalendorinėms šventėms skirtos knygelės: *Velykų šventės* (1990, 2-asis leid. 1992), *Joninės, Vėlinės* (abi 1991), *Užgavėnės* (1992), metodinis darbas *Papročiai ir kaimo kultūra* (1996), *Jurginės* (1997, du leidimai).

Etnologas pasirūpino ir Lietuvos etninės kultūros vadovėliu anglakalbiams skaitytojams. Jis išleido knygelę *The Lithuanians – an Ethnic Portrait* (1991). J. Kudirkai ypač rūpėjo Baltarusijos lietuvių

kultūra. Labai reikšmingos jo knygos *Apso ir Pelekų lietuviškoji kultūra* (1997), *Plikių kaimo papročiai* (1998). Tai beveik trisdešimties metų etnologo lauko tyrimų rezultatas. Kelios knygos dar laukia leidėjų.

J. Kudirkos vardas tarp etnologų tapo darbštumo sinonimu. Niekada neplaukęs

pasroviui, ryžtingai kovojęs už lietuvių etninės kultūros išlikimą jis kantriai siekė savo tikslo. Jis dirbo tai, ko labiausiai reikėjo Lietuvai. Tikiu, kad jo atminimas bus gyvas ne tik amžininkų, bet ir ateities etnologų širdyse.

Žilvytis Šaknys